

RAQAMLI JAMIYATDA IJTIMOYIY KAPITAL: IJTIMOYIY TARMOQLAR VA ONLAYN MUNOSABATLAR TA'SIRI

Norqobilov Muzaffar Jumayevich

DXX ChQ "Yosh chegarachilar" HAL direktori

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya: *Maqolada raqamli jamiyat sharoitida ijtimoiy kapitalning mohiyati va uning yangi ko'rinishlari tahlil qilingan. Ijtimoiy tarmoqlar va onlayn munosabatlar insonlar o'rtasidagi ishonch, hamkorlik va o'zaro yordam aloqalarini qanday shakllantirayotgani yoritilgan. Shu bilan birga, raqamli muhit ijtimoiy kapitalning vorisiyligini ta'minlashdagi imkoniyatlar va tahdidlar ham tahlil etilgan.*

Kalit so'zlar: *ijtimoiy kapital, raqamli jamiyat, onlayn munosabatlar, ishonch, ijtimoiy tarmoqlar, fuqarolik faolligi.*

KIRISH

XXI asrda jamiyatning barcha sohalari raqamli texnologiyalar ta'sirida tubdan o'zgarimoqda. Raqamlilashuv nafaqat iqtisodiy yoki ma'muriy tizimlarda, balki insonlar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlarda ham yangi bosqichni boshladi. Shu nuqtai nazardan, ijtimoiy kapital – ya'ni ishonch, o'zaro hamkorlik va jamoaviy faoliyat asosidagi resurs – yangi shaklda namoyon bo'lmoqda.

Ijtimoiy kapital nazariyasini P.Burdyo, R.Patnam, F.Fukuyama kabi olimlar tadqiq qilgan bo'lib, ular ijtimoiy kapitalni jamiyatdagi ishonch va hamkorlik tizimi sifatida ta'riflaydilar. Zamonaviy raqamli muhitda esa bu tushuncha yangi mazmun kasb etmoqda – chunki ishonch va aloqa shakllari virtual maydonga ko'chmoqda.

ASOSIY QISM**1. Raqamli jamiyat va ijtimoiy kapitalning yangi ko'rinishi**

Raqamli jamiyatda ijtimoiy kapital an'anaviy shakldan farq qiladi. Ilgarigi jamoatchilik munosabatlari asosan mahalla, oila yoki ish jamoalarida shakllansa, bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar (Facebook, Telegram, Instagram, X) asosiy ijtimoiy aloqa makoniga aylangan.

Onlayn muhitda insonlar virtual hamjamiyatlar orqali fikr almashadilar, yordam so'raydilar va fuqarolik faolligini namoyon qiladilar. Bu holat ijtimoiy kapitalning yangi ko'rinishi – raqamli ijtimoiy kapitalni vujudga keltirdi.

2. Ijtimoiy tarmoqlar orqali ishonch va hamkorlik

Ijtimoiy tarmoqlarda foydalanuvchilar ma'lumotlar bilan bo'lishish, fikr bildirish va guruhlarda qatnashish orqali o'zaro ishonchni mustahkamlaydilar. Masalan, mahalliy guruhlar yoki yordam jamoalari orqali fuqarolar bir-birini qo'llab-quvvatlaydi, ijtimoiy muammolarga birgalikda yechim izlaydi.

Bu jarayonda ijtimoiy tarmoqlar faqat axborot almashinuv vositasi emas, balki ishonch va hamkorlik muhitini yaratuvchi platforma sifatida namoyon bo'ladi.

Biroq, bu ishonchning barqarorligi raqamli etika, axborot xavfsizligi va feyk axborotlardan himoya darajasiga ham bog'liq.

3. Onlayn munosabatlardagi ijtimoiy xavflar

Raqamli muhit ijtimoiy kapitalni rivojlantirish bilan birga uning barqarorligiga tahdid ham tug'diradi. Bunday tahdidlar quyidagicha:

- Feyk axborotlar ishonchni susaytiradi;
- Internetdagi "bir ko'zga ko'rinmas" munosabatlar haqiqiy empatiyani kamaytiradi;
- Yolg'on akkauntlar va manipulyatsiyalar ijtimoiy hamjamiyatni bo'lib tashlaydi;
- Yashash tarzining individualizatsiyasi jamoaviy qadriyatlarni zaiflashtiradi.

Shu sababli raqamli muhitda ijtimoiy kapitalni saqlab qolish uchun media savodxonlik va axborot madaniyatini oshirish muhim.

4. Ijtimoiy kapital vorisiyligini ta'minlashda raqamli imkoniyatlar

Onlayn ta'lim platformalari, virtual jamoalar va ijtimoiy media orqali avlodlar o'rtasidagi muloqot kuchaymoqda. Masalan, yoshlar internet orqali milliy qadriyatlar, urf-odatlar va an'analarni o'rganish imkoniyatiga ega bo'lmoqda.

Bu jarayon ijtimoiy kapitalning vorisiyligini ta'minlashda yangi vosita sifatida xizmat qiladi. Boshqacha aytganda, raqamli maydon - an'anaviy ijtimoiy aloqalarni virtual shaklda davom ettiruvchi muhitga aylandi.

XULOSA

Raqamli jamiyatda ijtimoiy kapitalning rivoji jadal kechmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar insonlar o'rtasidagi ishonch va aloqalarni yangi darajaga ko'tardi. Biroq bu jarayonda axborot xavfsizligi, feyk axborotlar va ijtimoiy izolyatsiya kabi muammolar ham mavjud.

Shu boisdan ijtimoiy kapitalni mustahkamlashda raqamli madaniyat, axborot savodxonligi va milliy qadriyatlarni integratsiya qilish muhim vazifa hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Bourdieu, P. (1986). The Forms of Capital. Cambridge University Press.
2. Putnam, R. (2000). Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. New York: Simon & Schuster.
3. Fukuyama, F. (1999). Social Capital and Civil Society. IMF Working Paper.
4. Tojiboyev, M. (2022). "O'zbekistonda raqamli jamiyat rivoji va ijtimoiy munosabatlar tizimi." Ijtimoiy fanlar jurnali, №3.
5. Karimov, I.A. (2017). Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. Toshkent: Ma'naviyat.
6. Smith, A., & Duggan, M. (2021). Social Media and Trust. Pew Research Center Report.
7. Abdullaeva, N. (2023). "Yoshlar orasida raqamli madaniyat va ijtimoiy mas'uliyat muammolari." Falsafa va huquq jurnali, №2.